

25.6.2019

EOAK/1256/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

LASTENSUOJELULAITOKSEN SÄÄNNÖT JA RAJOITUKSET

1 KANTELU

Kantelija arvosteli - - - sosiaalitoimen ja Loikalan kartanon menettelyä hänen sijaishuoltonsa järjestämisessä. Kantelija kertoi, että hänen yhteydenpitoaan ja liikkumistaan oli Loikalan kartanossa rajoitettu. Kirjoituksen mukaan asiakassuunnitelmapalaveria ei ole järjestetty.

Kantelija arvosteli myös sijaishuoltopaikan muutosta ja sen toteuttamistapaa.

Kantelija kertoi vielä, että Loikalan kartano oli kieltänyt meikkaamisen ja puuttunut perusteettomasti hänen pukeutumiseensa.

2 SELVITYS

Sosiaalitoimi antoi kirjoituksen johdosta selvityksen. Selvitykseen oli liitetty Loikalan kartanon antama selvitys. Selvitykseen sisältyy myös kantelijasta tehtyjä päätösmerkintöjä, niihin liittyvät kirjausmerkinnät sekä kantelijasta laitoksessa laaditut päivittäismerkinnät.

3 RATKAISU

3.1 Loikalan kartanoon tehty tarkastus

Loikalan kartanoon tehtiin apulaisoikeusasiamies määräyksestäni ennalta ilmoittamaton tarkastus 23.10.–24.10.2018. Tarkastuksesta on laadittu tarkastuspöytäkirja (EOAK/5377/2018). Se on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen verkkosivuilta (www.oikeusasiamies.fi).

Havainnot, joita tarkastuspöytäkirjassa esitettiin, koskevat osin samoja asioita ja epäkohtia, joista kantelija on Loikalan kartanoa kirjoituksissaan arvostellut. Kantelija ei ollut tarkastushetkellä sijoitettuna Loikalan kartanoon.

3.2 Saatu selvitys

Kantelija kertoi, että hän oli ollut ilman lomaa laitoksessa kahden kuukauden ajan, hän ei ollut saanut mennä ulos ilman ohjaajan läsnäoloa eikä laitoksen alueelta saanut poistua. Kantelijan mukaan myöskään huoneesta ei saanut poistua ilman lupaa, ei edes vessaan.

Laitos on kantelijan mukaan puuttunut hänen pukeutumiseensa, eikä laitoksessa saanut meikata.

Edelleen kantelija kertoi, että laitoksen ohjaajat ovat käyttäytyneet mielivaltaisesti ja perustelleet ohjeita ja käyttäytymistään laitoksen säännöillä. Kantelijan mukaan Loikalan kartano ei muuta sääntöjään ja käytäntöjään ennen kuin asiassa tehdään muita päätöksiä. Kantelija tarkoittaa Loikalan kartanoon tehtyä tarkastusta.

Sosiaalitoimen viranhaltijat tapasivat pyynnöstäni kantelijan ja keskustelivat hänen kanssaan kantelijan kirjoituksista ja hänen kokemastaan kohtelusta Loikalan kartanossa.

Tässä tapaamisessa kantelija kertoi saadun selvityksen mukaan sosiaalityöntekijöille muun muassa meikkauskiellosta ja pukeutumiseen liittyvistä rajoituksista. Kantelija kertoi myös, että tamponien käyttö ja purukumin syöminen laitoksessa on kielletty. Kantelija kertoi sosiaalityöntekijälle Banzai-yksikön koputuskäytännöstä.

Sosiaalityöntekijöiden keskusteluista laatimasta selvityksestä ilmenee, että kantelijan esittämä arvostelu käytiin läpi yhdessä kantelijan ja laitoksen työntekijöiden kanssa.

Laitoksen mukaan ”meikkaamista ei yleisesti pidetä arkena laitoksessa toivottavana, muttei sitä ole täysin kiellettykään.” Laitoksen mukaan ”pukeutumisesta on laitoksessa käyty nuorten kanssa keskustelua, jos vaatteet ovat olleet turhan paljastavia tai esimerkiksi housut liian tiukoja”. Edelleen selvityksen mukaan perusteena paljastavan pukeutumisen rajoittamiselle on myös pidetty ”tyttöjen provosoivaa pukeutumista ja poikien villiintymistä”. Tamponien käyttöä on laitoksen mukaan rajoitettu ”hygieniasyistä ja asiakkaiden toivotaan käyttävän terveystiteitä”. Purukumin syöntiä ei selvityksen mukaan laitoksessa toivota, ”sillä tämä on aiheuttanut muun muassa purukumien linttaamista pöytiin”.

Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijät totesivat keskustelussa, että ”lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta pukeutumiseen, meikkaamiseen, purukumin syöntiin ja hygieniatarvikkeiden käyttöön liittyvät asiat ovat henkilön yksityisyyteen liittyviä asioita ja näiden rajoittaminen on kyseenalaista”.

Sosiaalityöntekijät toivat esiin kantelijan ja laitoksen työntekijöiden kanssa käydyssä keskustelussa myös sen, että kantelija oli kertonut, että häntä uhkaillaan yksittäisen ohjaajan toimesta rajoitustoimenpiteillä. Selvityksen mukaan laitos lupasi puuttua asiaan.

Keskusteluissa laitoksen työntekijöiden kanssa käsiteltiin myös liikkumisen rajoittamista laitoksen alueella. Laitos kertoi käytännöistä, joiden mukaan ”nuorten tulee aina ilmoittaa menemistään laitoksen alueella. Ulkoilu ja lenkkeily yksin on sallittua, mutta kaverin kanssa lähtiessä ohjaaja tulee mukaan. Tämä käytäntö perustuu nuorten tilanteesta ja turvallisuudesta varmistumisesta. Banzai-osastolla huoneen oveen koputtaminen huoneesta pääsyn varmistamiseksi on laitoksessa perusteltu muiden nuorten yksityisyyden ja turvallisuuden takaamisella”.

Selvityksen mukaan ”tapaamisella on asiakkaan ja (laitoksen) työntekijöiden kanssa käyty keskustelua siitä, että laitoksen omat käytännöt ja sopimukset sekä kasvatukselliset toimenpiteet ovat lastensuojelulain mukaisista rajoitustoimenpiteistä erillisiä. Rajoitustoimenpiteistä laaditaan aina erilliset rajoituspäätökset”.

Johtopäätöksensä kaupungin sosiaali- ja terveyskeskuksen palvelualuepäällikkö toteaa selvityksessään, että ”kantelijan sijoitus Loikalan kartanoon on ollut välttämätön kantelijan rajattoman käytöksen ja päihteiden käytön vuoksi”. Selvityksessä palvelualuepäällikkö katsoo, ettei kantelijan sijaishuoltopaikan toteuttamiselle Loikalan kartanossa ole estettä. Loikalan kartano pystyy selvityksen mukaan turvaamaan kantelijan turvallisen ja iänmukaisen kasvun ja kehityksen.

Loikalan kartanon selvitys

Loikalan kartanon johtaja Heidi Rauha antoi kantelijan kirjoitukseen selvityksen.

Selvityksen mukaan Loikalan kartanon toiminta perustuu vahvaan ja turvallisuutta ylläpitävään struktuuriin, jossa aikuiset ovat läsnä ja asiakkaiden käytettävissä silloinkin, kun rajoitustoimet ovat loppuneet. Aikuiset ovat siten asiakkaiden välittömässä läheisyydessä perustelluista syistä ja auttavat asiakasta ongelmien ratkaisemisessa koko sijoituksen ajan.

Liikkumisen valvonnasta selvityksessä todetaan, että Loikalan kartanon alueella liikkuminen on turvallisuussyistä valvottua, koska alue on aktiviteetteja korostava, ei-laitosmainen, sijaitsee virtaavan joen rannalla ja erilaisiin toimintoihin tarkoitettuja lukitsemattomia rakennuksia on paljon. Laitoksen alueen ulkopuolelle menemiseen kysytään lupa, jotta tiedetään, mitä asiakas on menossa tekemään. WC-käynnit eivät edellytä luvan pyytämistä. Ulkoilu ilman ohjaajan läsnäoloa on myös mahdollista.

Selvityksessä on todettu, että lastensuojelulaki ja saatu toimeksianto sijoittajalta velvoittavat jo turvallisuussyistä valvomaan asiakkaiden liikkumista ja toimintaa alueella.

Rajoitustoimenpiteiden osalta selvityksessä on kiistetty kantelijan kirjoituksessaan esittämä, että rajoitustoimenpiteitä käytettäisiin sanktioina. Tältä osin selvityksessä todetaan, että ”vaikuttaa siltä, että kantelussa on tunneperäisesti sekoittuneet normaalit arkipäivän kasvatukselliset ohjaukset, palautteet ja menettelyt erotukseksi lastensuojelulain tarkoittamista rajoitustoimista. Näistä rajoitustoimista tehdään aina lastensuojelulain mukaiset päätökset ja ne perustellaan asiakkaalle, jota myös kuullaan asiassa. Kantelijalla on ollut vaikeuksia asettua normaleihin ikäkauden mukaisiin turvallisiin kasvatuksellisiin rajoihin niin kotonaan, kuin aikaisemmassa sijaishuoltopaikassaan. Onkin ymmärrettävää, että asettuminen aikuisten asettamiin kasvatuksellisiin rajoihin ei ole hänelle tuttu asia.”

Puhelinkäytännöistä selvityksessä todetaan, että, asiakkailta on käytössään oma puhelimensa arkipäivisin klo 14.15–21.00 ja viikonloppuisin ajalla klo 13.00–21.45. Muina aikoina sijoitetuilla lapsilla on mahdollisuus hoitaa asioitaan talon lasten käyttöön tarkoitettulla puhelimella tai tarvittaessa omalla puhelimellaan.

Selvityksessä on todettu, että ”asiakkaiden yksityisyyden suojaamiseksi omia puhelimia Loikalla käytetään omassa asiakashuoneessa. Mikäli asiakas on motivoitumaton osallistumaan tekemisiin, aktiviteetteihin tai hänelle osoitettuihin arjen askareisiin, jotka ovat osa hänen kuntoutussuunnitelmaansa, hän voi odottaa huoneessaan, mikä ei ole rajoitustoimilakiin perustuva eristämistä, vaan asiakkaan tekemä valinta tilanteessa”.

Eristämisestä todetaan, että ”Loikalan kartanossa eristäminen tapahtuu, kun asiakas on vaaraksi itselleen tai muille tai mikäli hänen vointinsa eristämistä vaatii. Eristämisestä tehdään aina lastensuojelulain mukainen rajoituspäätös ja sen toteuttamista varten on oma tila, jonka välittömässä läheisyydessä on useita ohjaajia”. Selvityksen mukaan kantelijaa ei ole eristetty.

Meikkaamiskiellosta ja vaatetuksen rajoituksista selvityksessä todetaan, että ”kantelija on saanut meikata ja asiakassuunnitelma on pidetty tammikuun lopussa. Paljastavaan vaatetukseen on kiinnitetty huomiota tilanteissa, joissa asiakas on mennyt keittiöaskareihin tai vaatetus on ollut heppoinen talviolosuhteisiin nähden”.

Selvityksessä todetaan vielä, että neuvottelussa (asiakassuunnitelman neuvottelu 31.1.2019) tuli esiin kantelijan ihmettely siitä, miksi oikeusasiamiehen kertomia "laittomuuksia" edelleen Loikalassa jatketaan. Selvityksen mukaan kantelijan kuvaama tilanne on "todellinen, ristiriitainen ja asiakkaita hämmentävä". Selvityksessä todetaan, että "Loikalaan sijoitettujen asiakkaiden ongelmakentät ja sijoitusten kriteerit edellyttävät ja velvoittavat laitoksen taholta tiivistä valvontaa, puuttumista, lähelle menemistä, aikuisen läsnäoloa ja turvallisuuden ylläpitoa monin eri tavoin, mikä on perusedellytys kuntoutumiselle ja ongelmien työstämiselle".

Selvityksessä on johtopäätöksenä todettu, että "asiakkaiden kertoman perusteella tällainen toiminta vaikuttaisi nyt olevan ristiriidassa oikeusoppineen näkökulmasta ja puhutaan jopa laittomuuksista. Mahdollinen uudenlainen laintulkinta huostaan otettujen moniongelmaisten asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteuttamisesta lastensuojelulaitoksessa ei ole tullut esiin aikaisemmissa viranomaistarkastuksissa, eikä myöskään Päijät-Hämeen Hyvinvointikuntayhtymän 4.3.2019 Loikalaan tekemässä tarkastuksessa".

3.3 Arvioni

Asiakassuunnitelman laatiminen

Kantelija on kirjoituksessaan arvostellut sosiaalitoimea siitä, ettei hänelle ollut tehty ajantasaista asiakassuunnitelmaa eikä asiakassuunnitelmapalaveria ollut pidetty. Saadun selvityksen mukaan asiakassuunnitelmaa on tarkistettu ja palaveri asiakassuunnitelman laatimiseksi on pidetty 31.1.2019 kantelukirjoituksen ja lähettämäni selvityspyynnön jälkeen.

Totean, että lapselle laadittavasta asiakassuunnitelmasta säädetään lastensuojelulain 30 §:ssä. Säännöksen mukaan asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan.

Huostaan otettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan on lisäksi kirjattava sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle sekä hänen läheisille henkilöille. Suunnitelmaan on kirjattava myös, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistointi hänen vanhempiansa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten samalla otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Korostan, että asiakassuunnitelmaa on aina tarkistettava, mikäli lapsen sijaishuoltopaikkaa muutetaan. Asiakassuunnitelman laatimisen ja tarkistamisen oikea-aikaisuudella on merkitystä lapsen sijaishuollon toteuttamiselle. Lapsen sijaishuoltopaikan velvollisuutena on järjestää sijoitetulle lapselle sellaista sijaishuoltoa, joka vastaa lapsen yksilöllisiä tarpeita, joita on kuvattu mm. lapsen asiakassuunnitelmassa.

Saamani selvityksen mukaan asiakassuunnitelmaa on tarkistettu vasta lähes kaksi kuukautta sen jälkeen, kun sijoitus Loikalan kartanoon on tehty. Ottaen huomioon sijaishuollon muutokseen johtaneet syyt ja kantelijan sijaishuollon tarpeesta asiakirjoista ilmenevä, on asiassa toimittu lastensuojelulain vastaisella tavalla, kun asiakassuunnitelmaa ei ole tarkistettu heti sijaishuoltopaikan muututtua. Tähän näkemykseeni on vaikuttanut myös se, että kantelija kertoi kirjoituksessaan, ettei hänellä ole ollut kotilomia kantelukirjoituksen vireille tullessa lähes kahteen kuukauteen.

Kantelijan asiakassuunnitelmassa oli maininta Loikalan kartanon maksamasta kannustusrahasta. Merkinnän mukaan "vihko tehdyistä töistä merkintöineen palautetaan Loikalan kartanon

toimitusjohtajalle kuukauden viimeisenä päivänä. Jos jää hatkaan, eikä ole palauttamassa viikkoa, niin kannustusrahan menettää”.

Totean, että Loikalan kartanoon tehdyn tarkastuksen johdosta laaditussa tarkastuspöytäkirjassa todetaan kannustusrahojen maksamisen ja menettämisen osalta mm. seuraavaa: ”Lapsen tekemästä työstä korvaukseksi sovitut ahkeruusrahat on maksettava lapselle, myös takautuvasti. Lapsen tekemällään työllä ansaitsemaa ahkeruusrahaa ei voida rangaistuksena jättää maksamatta. Lapsen sosiaalityöntekijällä on oltava mahdollisuus valvoa ahkeruusrahojen maksamista.”

Asiakassuunnitelman merkinnöistä saa sen kuvan, että sosiaalitoimi on hyväksynyt Loikalan kartanon menettelyn kannustusrahan maksamisessa. Pidän kirjausta epäasianmukaisena koska se antaa kantelijalle ja hänen huoltajilleen virheellisen kuvan hyväksyttävistä ja lainmukaisista menettelyistä.

Lapsen yhteydenpidon järjestäminen

Asiakassuunnitelmassa sovitaan yhteistyössä lapsen, sijaishuoltopaikan ja lapsen huoltajan kanssa siitä, millä tavoin yhteydenpito järjestetään ja miten se toteutetaan.

Saamani selvityksen mukaan lapsen yhteydenpitoa on rajoitettu viranhaltijoiden päätöksellä sijaishuoltopaikan muutoksen yhteydessä ja sen jälkeen yhteydenpidon rajoitusta on jatkettu Loikalan kartanossa tehdyllä päätöksellä 30.12.2018 asti. Yhteydenpidon rajoittamispäätökset eivät ole koskeneet kuitenkaan lapsen kotilomia, vaan rajoitukset ovat koskeneet lapsen oman puhelimen käyttöä ja yhteydenpitoa sillä. Loikalan kartanossa tehdyn yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen mukaan kantelija ei saa käyttöönsä omaa puhelintaan, vaan voi pitää yhteyttä perheeseensä kartanon nuorten käyttöön tarkoitettulla puhelimella. Päätöksen perustelujen mukaan lapsi on antanut kartanolle tullessaan positiivisen huumausaineseulan ja rajoituksella estetään mahdollisesti haitallinen yhteydenpito päihteileviin kavereihin.

Kantelukirjoituksesta on pääteltävissä, että kantelija on halunnut yhteydenpitoa mm. kotilomien muodossa. Lomia ei ole kuitenkaan järjestetty. Tähän on saattanut vaikuttaa osaltaan se, että asiakassuunnitelmaa tarkistettiin vasta tammikuun lopussa 2019. Kiinnitän huomiota siihen, että jos kantelija tai hänen huoltajansa oli pyytänyt kotilomien järjestämistä ja on arvioitu, ettei kotona käyminen olisi lapsen edun mukaista, olisi asiassa tullut arvioida täyttyvätkö laissa olevat edellytykset yhteydenpidon rajoituspäätöksen tekemiselle ja onko lainmukaista tehdä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös. Viranomaisen passiivisuus on johtanut siihen, että kantelijan yhteydenpitoa ei ole suunniteltu eikä siten ilmeisesti tästä syystä järjestetty. Nähdäkseni kantelijan oikeudet eivät ole tässä asiassa toteutuneet.

Kantelijan liikkumisen rajoittaminen

Saamani selvityksen mukaan lapsen liikkumisvapautta on rajoitettu viranhaltijan 4.12.2018 tekemällä päätöksellä ajalla 7.12.–14.12.2018 siten, että kantelija saa liikkua rajoitusajankohtana ainoastaan Loikalan kartanon henkilökunnan välittömässä läheisyydessä. Viranhaltijan päätöksellä 20.12.2018 kantelijan liikkumisvapautta on rajoitettu ajalla 22.12.2018–21.1.2019 siten, että kantelija voi liikkua Loikalan kartanon piha-alueella ainoastaan ohjaajan kanssa. Päätöksen mukaan kantelija ei voi rajoituksen aikana myöskään poistua Loikalan kartanon alueelta ilman ohjaajaa. Sijaishuoltopaikan sisätiloissa on mahdollista liikkua ilman ohjaajan läsnäoloa. Loikalan kartanossa kantelijan liikkumisvapautta rajoitettiin 3.2.2018 tehdyllä päätöksellä ajalla 30.11.2018–6.12.2018. Muita lapsen liikkumista koskevia rajoituspäätöksiä ei ole tehty tai ainakaan sellaisia ei ole minulle toimitettu.

Totean, että en ota kantaa siihen, onko kantelijan liikkumisvapauden rajoittamispäätöksiin ollut perusteita. Kantelijalla on ollut mahdollisuus saattaa päätökset erikseen hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Kantelijan kirjoituksista ja sosiaalitoimen selvityksestä kuitenkin ilmenee, että kantelija liikkumista on rajoitettu ilman päätöstä tämänkin jälkeen.

Tarkastuspöytäkirjassani, joka on lähetetty myös tiedoksi sosiaalitoimelle, on kiinnitetty Loikalan kartanon ja sijoittajakuntien sekä aluehallintoviraston huomiota siihen, että ”Loikalan kartanon määräämät tosiasialliset rajoitukset lasten liikkumisessa koskevat kaikkia sijoitettuja lapsia ja ovat koko ajan voimassa. Lasten liikkumisen rajoittaminen perustuu yksinomaan Loikalan itse laatimiin sääntöihin ilman lain edellyttämää yksilöllistä kunkin lapsen tilanteeseen perustuvaa harkintaa”.

Pöytäkirjassa kiinnitettiin huomiota Loikalan sääntöihin ja tasoihin sekä arvioitiin laitoksen Banzai-yksikön koputusikäntöjä ja sijoitettujen lasten mahdollisuuksia liikkua vapaasti Loikalan kartanon alueella tai sen ulkopuolella.

Pöytäkirjassa on todettu vielä, että kysymys ei ole näiltä osin lastensuojelulain tarkoittamasta liikkumisvapauden rajoittamisesta, vaan sitä huomattavasti laajemmasta yleisestä kaikkiin lapsiin kohdistuvasta lainvastaisesta menettelytavasta. Pöytäkirjassa edellytettiin, että Loikalan kartano jatkossa noudattaa lastensuojelulain liikkumisvapauden rajoittamista koskevia säännöksiä ja lasten liikkumista rajoitetaan ainoastaan laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä ja liikkumisvapauden rajoittamisesta tehdään asiamukaiset valituskelpoiset päätökset.

Kiinnitän sosiaalitoimen vakavaa huomioita siihen, että sillä on velvollisuus valvoa sijaishuollon järjestämistä ja siihen liittyvää sijoitettujen lasten kohtelua ja laitoksen sääntöjä. Mikäli laitoksen säännöt ovat mielivaltaisia tai lakiin perustumattomia, tulee sijoittajakunnan valvovana viranomaisena puuttua niihin välittömästi.

Kantelijan kohdalla sosiaalitoimella on ollut tieto kantelijan kohtelusta ja hänen liikkumisensa rajoittamisesta. Tästä huolimatta sosiaalitoimi ei ole ryhtynyt asiassa mihinkään toimenpiteisiin, jotta menettely olisi lainmukaista. Sosiaalitoimen selvityksestä lapsen kanssa keskustelusta saa sen kuvan, että sosiaalitoimi on hyväksynyt Loikalan kartanossa olevan lasten liikkumisen rajoittamista koskevat kasvatuskäytännöt.

Meikkauskielto, hygieniatuotteiden ja vaatetuksen rajoitukset

Kantelija kertoi, ettei hän saa meikata laitoksessa eikä käyttää sellaista vaatetusta, jota hän haluaisi käyttää. Saamastani selvityksestä ilmenee myös, että tamponien käyttö oli kantelijalta kielletty. Kantelijan kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen sosiaalitoimen viranhaltijat ovat keskustelleet näistä asioista laitoksen kanssa. Saamastani selvityksestä ei kuitenkaan ilmene, mihin lopputulokseen asiassa päädyttiin.

Totean kielloista seuraavan.

Sijaishuoltopaikan säännöillä, jotka koskevat lapsen ulkonäköä ja hänen käyttämäänsä vaatetusta, puututaan perustuslain 7 ja 10 §:ssä perusoikeuksina suojattuun itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyyden suojaan eli lapsen oikeuteen määrätä vapaasti omasta kehostaan ja ulkonäöstään.

Loikalaan tehdyn tarkastuksen pöytäkirjassa edellytettiin, että Loikalan kartano luopuu lasten ulkonäköön, pukeutumiseen ja lapsen intimiteettiin ja yksityisyyteen puutuvista kielloista ja yleisistä säännöistään.

Totean, että sijaishuoltopaikka voi yhdessä lapsen kanssa keskustellen tukea ja ohjata lasta arvioimaan omaa pukeutumistaan eri kannoilta huomioiden esimerkiksi tilaisuudet, johon lapsi on menossa, vuodenaajat, terveydelliset seikat sekä opettaa ja tukea lasta ymmärtämään erilaisiin kulttuureihin liittyviä pukeutumiseen liittyviä tapoja.

Tamponien käyttökiellolla laitos puuttuu lapsen yksityisyyteen ja hänen itsemääräämisoikeuteensa. Tällainen käytäntö rajoittaa voimakkaasti oikeutta määrätä omasta kehostaan ja päättää omista hänen henkilöönensä ja yksityisyyteensä syvästi liittyvistä asioista. Kielloilla puututaan lapsen perustuslain 10 §:n yksityiselämän suojattuun ydinalueeseen, jokaiselle kuuluvaan oikeuteen päättää omasta yksityiselämästään ja henkilökohtaisista asioistaan.

Totean, että mikäli sijaishuoltopaikassa herää huoli hygieniatarvikkeiden käytöstä, kuuluu asian arviointi terveydenhuollon ammattihenkilölle, jolle lapsi tulee ohjata.

Katson, että sosiaalitoimen viranhaltijoiden olisi sijaishuollosta vastuussa olevana viranomaisena tullut edellyttää tällaisten käytäntöjen muuttamista. Sosiaalitoimi on laiminlyönyt asiassa sille laissa kuuluvat velvollisuutensa.

Totean vielä, että sosiaalityöntekijällä on lastensuojelulain 79 §:n mukaan, jos lapsen sijoittanut kunta havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoituskunnalle ja aluehallintovirastolle sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille kunnille. Minulle annetusta selvityksestä ei ilmene, että tällaisia ilmoituksia olisi tehty.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto on tehnyt valvontakäynnin Loikalan kartanoon. Aluehallintovirasto on keskustellut valvontakäynnillä myös kantelijan kanssa. Aluehallintovirastosta saadun tiedon mukaan kantelijan itsemääräämisoikeutta pukeutumisen ja meikkaamisen osalta ei ole enää rajattu.

3.4 Lapsen sijaishuollon muutos ja lapsen kuljettaminen Loikalan kartanoon

Lapsi kertoi kantelukirjoituksessa ja siihen liittyvässä puhelussa, että sijaishuollon muutos Loikalan kartanoon tehtiin yllättäen, hänet kannettiin autoon ja kuljetettiin ilman päällysvaatteita Loikalan kartanoon.

Asiasta saadun selvityksen mukaan sijaishuoltopaikkaa jouduttiin muuttamaan kiireellisesti. Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan kuljettamisen Kultaisen noutajan toimesta järjesti Loikalan kartano. Lähtötilanteessa - - - olivat paikalla sosiaalityöntekijä ja - - - ohjaajat. Lapsen puhelin otettiin pois kuljetuksen ajaksi, jotta kuljetusta ei tulaisi keskeyttämään matkan varrella. Lapsen puhelimen haltuunotosta tehtiin yhteydenpidon rajoituspäätös. Edelleen selvityksen mukaan "noutotilanteessa - - - kantelija ei suostunut kävelemään autoon eikä suostunut laittamaan kenkiä jalkaan. Tilanteessa neuvoteltiin kantelijan kanssa pitkään ilman tulosta. Lopulta Kultaisen noutajan henkilöt kantoivat kantelijan autoon."

Loikalan kartanon kantelijasta laadittujen asiakirjamerkintöjen mukaan (30.11.2018) kantelija saapui Loikalaan alusvaatteisillaan vilttiin kääriytyneenä.

Se, että kantelija kannettiin autoon pelkästään alusvaatteisillaan pukeutuneena, ei ilmene sosiaalityöntekijän selvityksestä.

Arvioin menettelyä seuraavasti.

Totean, että lapsen kiinnipitoon tai muihin lastensuojelulain mukaisiin rajoitustoimenpiteisiin ei voida turvautua laitoksen ulkopuolella. Rajoitustoimenpiteitä saa käyttää vain laissa säädetyillä edellytyksillä ja niistä saavat päättää ja niitä toteuttaa vain lastensuojelulaissa määritellyt laitoksen työntekijät.

Kantelijan sijaishuollon muutospäätöksen täytäntöönpanossa, siis lapsen kuljetuksen toteuttamisessa, on toimittu lainvastaisesti.

Kantelijan kiinnipitoon ovat turvautuneet Kultaisen noutajan työntekijät, joilla ei ole ollut toimivaltaa lapsen kiinnipitoon tai siirtää lasta autoon vastoin tämän tahtoa.

Saamastani selvityksestä ei käy ilmi ne perusteet joiden vuoksi on arvoitu, että kantelijan tilanne entisessä sijaishuoltopaikassa oli niin kiireellinen, että kantelija tuli välittömästi siirtää uuteen sijaishuoltopaikkaan. Tämän vuoksi en ole voinut vakuuttua siitä, että siirtämisen tällaiselle toteuttamiselle ennalta ilmoittamatta olisi ollut hyväksyttävä peruste. Mielestäni kantelijan kanssa olisi tullut keskustella sijaishuoltopaikan muuttamisesta ja sen perusteista ja rauhoittaa häntä. Samalla olisi tullut huolehtia siitä, että hän on pukeutunut kuljetusta varten. Kantelijan kantaminen autoon hänen vastustaessaan ja ainoastaan alusvaatteissa on ollut nöyryyttävää ja kantelijan oikeuksia loukkaavaa. Pidän erityisen moitittavana sitä, että paikalla ollut sosiaalitoimen sosiaalityöntekijä on sallinut menettelyn.

Korostan, että lapsen oikeuksia ja vapauksia rajoittavien toimenpiteiden tulee aina olla suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Tämä tarkoittaa, että toimenpiteiden tulee olla välttämättömiä niille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi eikä hyväksyttävää tavoitetta pystytä saavuttamaan muilla vähemmän yksilön perusoikeuksiin puuttuvilla keinoilla. Lapsen oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä.

Lapsen kuljettaminen uuteen sijaishuoltopaikkaan kuuluu lähtökohtaisesti sijaishuollosta vastuussa olevalle lapsen sijoittaneelle kunnalle. Lapsen hyvinvoinnista on huolehdittava myös kuljetuksen aikana. Lapsen kuljettamisesta tulee laatia riittävät asiakirjamerkinnot siten kuin lastensuojelulaissa ja sosiaalihuollon asiakirjalaisissa säädetään. Kantelijan kuljetuksesta ei ole laadittu merkintöjä sosiaalityön kantelijaa koskeviin asiakirjoihin. Ainoat merkinnät kantelijan kuljetuksesta ilmenevät Loikalan kartanon kantelijaa koskevista päivittäismerkinnoista. Asiakirjoista ei myöskään ilmene, miten kantelijan hyvinvoinnista on huolehdittu kuljetuksen aikana.

Lastensuojelulain 33 §:n mukaan lastensuojeluasiassa on merkittävä sen vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Viranomaisen ylläpitämien asiakasasiakirjojen ja niihin tehtyjen merkintöjen perusteella viranomainen tekee yksilöä koskevia ratkaisuja sekä sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n tarkoittamia päätöksiä. Asiakasmerkintöjen yhtenä tehtävänä on myös mahdollistaa viranomaisten toiminnan asianmukaisuuden jälkikäteisarviointi.

Pidän laiminlyöntiä vakavana.

Totean vielä, että lastensuojelulakiin on lisätty 1.1.2020 voimaan tulevan 69 a §:n mukaan lapsen kuljettamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä, jolla on tässä laissa tarkoitettu ammatillinen pätevyys, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu toimivaltainen viranomainen. Lapsen etsintää ja kuljettamista ei saa toteuttaa ostopalveluna.

3.5 Kantelijaa koskevat eräät rajoituspäätökset

Sosiaalitoimi ja Loikalan kartano toimittivat minulle selvityksiensä ohessa kantelijaa koskevia rajoitustoimenpidepäätöksiä. En ole tutkinut näiden päätösten lainmukaisuutta enemmälti. Havaitsin kuitenkin päätöksistä virheitä.

Loikalan kartanon minulle toimittamista rajoitustoimenpiteitä koskevista päätöksistä ilmenee, että valitusviranomaiseksi on virheellisesti merkitty Kouvolan hallinto-oikeus. Totean, että Kouvolan hallinto-oikeus on lakkautettu (yhdistetty Kuopion hallinto-oikeuden kanssa) 1.4.2014. Toimivaltainen hallinto-oikeus on Itä-Suomen hallinto-oikeus.

Pidän virhettä sijoitettujen lasten oikeusturvaa vaarantavana. Tämän takia valitusosoituksen sisältö on korjattava viipymättä.

Kantelijan omaisuus oli tarkastettu 13.12.2018 tehdyn päätöksen mukaan yöllä ilman, että kantelija olisi ollut paikalla tai että hänen kanssaan olisi ennen omaisuuden tarkastamista keskusteltu ja selitetty hänelle tarkastuksen syy. Lastensuojelulain 67 §:n mukaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on hallussaan lain 65 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä taikka lapsen olinpaikka on sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi kiireellisesti selvitettävä, saadaan hänen käytössään olevat tilat tai hallussaan oleva omaisuus tarkastaa.

Tarkastaminen on säännöksen mukaan tehtävä lapsen ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa. Lapsen käytössä olevat tilat tai hallussa oleva omaisuus voidaan kuitenkin erityisestä syystä tarkastaa myös lapsen tai toisen henkilön läsnä olematta. Lapselle tulee selvittää tarkastuksen syy.

Tarkastamista koskevista asiakirjamerkinnöistä ei ilmene perustetta sille, miksi tarkastus tehtiin kiireellisesti yöllä. Ratkaisusta ei myöskään ilmene säännöksen tarkoittamaa erityistä syytä tarkastuksen tällaiselle toteuttamistavalle.

Kantelijan omaisuus tarkastettiin päätösmerkintöjen mukaan 25.2.2019. Tarkoituksena päätösmerkintöjen mukaan oli löytää lapsen hallussa olevat tupakkatuotteet. Merkintöjen mukaan kantelija oli nähty tupakoimassa lomilta palatessaan.

Totean, että voimassa oleva lastensuojelulain 67 §:n säännös ei oikeuta lapsen omaisuuden ja lapsen huoneen tarkastukseen tupakkatuotteiden löytämiseksi.

Lastensuojelulakia on sittemmin muutettu lisäämällä lastensuojelulain 65 §:ään uusi 4 momentti, jonka mukaan, jos lapsella on hallussaan tuotteita, joita alle 18-vuotias ei tupakkalain (549/2016) 118 §:n mukaan saa pitää hallussaan, voidaan ne ottaa haltuun. Haltuunoton voi tehdä laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Haltuunotosta tekee päätöksen laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö, jollei omaisuutta palauteta.

Säännös tulee voimaan 1.1.2020. Säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan uusi säännös ei oikeuta lapsen tilojen tai omaisuuden tarkastamiseen eikä henkilöntarkastuksen tekemiseen.

Noutotilanteessa - - - Loikalaan lapsen puhelin otettiin pois ”kuljetuksen ajaksi”. Sosiaalityöntekijä teki 30.11.2018 yhteydenpidon rajoitusta koskevan päätöksen siten, että kantelijan yhtey-

denpitoa omalla puhelimella äitiin ja kavereihin rajoitettiin. Rajoituspäätös on siten tehty lastensuojelulain 62 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisesti.

Päätöksellä ei siis ole päätetty ottaa kantelijan puhelinta haltuun, mihin mainitun säännöksen 4 kohta antaa mahdollisuuden. Kiinnitin vielä huomiotani siihen, että päätöksentekijänä on ollut lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Tältä osin totean, että yhteydenpidon rajoittamisesta tekee päätöksen lastensuojelulain 13 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu viranhaltija; sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija. Lastensuojelulain 63 §:n mukaan, jos yhteydenpidon rajoitus liittyy kiireellistä sijoitusta koskevaan päätökseen tai muihin kiireellisiin tilanteisiin, päättää siitä toimielimen määräämä 13 §:n 1 momentin tarkoittama viranhaltija. Päätösvalta voi olla myös lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä, jos toimielin on siis tehnyt tällaisen toimivaltaa koskevan määräyksen.

4 TOIMENPITEENI

Katson, ettei sosiaalitoimi ole valvonut kantelijan sijaishuollon järjestämistä eikä ole puuttunut tietoonsa tulleisiin kantelijan kohtelussa ilmenneisiin epäkohtiin ja Loikalan kartanon lainvastaiseen menettelyyn siten kuin lastensuojelulaissa säädetään.

Päätös kantelijan sijaishuollon muuttamisesta Loikalan kartanoon on toimeenpantu edellä kohdassa 3.4 kerrotuin tavoin lainvastaisella tavalla. Tämän takia annan sosiaalitoimelle eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n perusteella huomautuksen lainvastaisesta menettelystä.

Pidän sosiaalityöntekijän kohdassa 3.4 kuvattua menettelyä ja laiminlyöntejä vakavina. Tämän takia annan eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n perusteella huomautuksen myös sosiaalityöntekijälle hänen lainvastaisesta menettelystään.

Lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen tässä tarkoituksessa - - - perusturvalautakunnalle sekä sosiaalityöntekijälle.

Pyydän sosiaalitoimea antamaan tämän päätökseni tiedoksi Loikalan kartanolle.